

УДК 378.091.2:001.895

КОУЧИНГ ЯК СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Хмельницька О.С.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

У статті розглядається поняття «коучинг», прослідковуються віхи його розвитку, як інтерактивної технології в освіті, що сприяє розкриттю внутрішнього потенціалу особистості у процесі взаємодії з викладачем. Досліджено його сутність, мету, завдання та основні принципи, такі як принцип усвідомлення і відповідальності, єдності і взаємодії, гнучкості, партнерства, ієрархічності розвитку. Розглянуто можливості впровадження коучингу в педагогічний процес. Визначено основні умови взаємодії викладача та вихованця в стилі «коучинг» і особливості їх педагогічного спілкування. Охарактеризовано поняття «коучинг» та «менторинг». Розкрито алгоритм коучингу, що передбачає партнерство, розкриття потенціалу, результат. Визначено декілька видів коучингу (індивідуальний, груповий, командний, кар'єрний, корпоративний, бізнес-коучинг, лайф-коучинг, коучинг конфліктів тощо) і виокремлено мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний і рефлексивний компоненти. Охарактеризовано особливості застосування технології коучингу у вищій школі у процесі викладання навчальних дисциплін на практичних і семінарських заняттях, для виконання науково-дослідних завдань, курсових і дипломних робіт з метою стимулювання самостійного пізнавального пошуку, прийняття рішень, розвитку відповідальності, впевненості у власних можливостях.

Ключові слова: освіта, особистість, коучинг, менторинг, інтерактивні технології.

Постановка проблеми. Пріоритетним напрямом реформування сучасної освіти є оновлення педагогічного процесу, внесення новоутворень у традиційну систему за допомогою сучасних інноваційних технологій, пошук оптимальних шляхів, що дадуть змогу виховати відповідальну, комунікативно активну особистість. Саме тому коучинг став предметом зацікавленості західних та українських освітян, як інтерактивна освітня технологія. Ця технологія ґрунтується на побудові взаємодії педагога та студента, де вчитель зобов'язаний знаходити, освоювати і адаптувати нові знання. У свою чергу, студенти повинні приймати активну участь у педагогічному процесі, інакше у них не сформуються навички самоосвіти, яка в майбутньому надасть їм стійкої особистісної конкурентної переваги. Коучинг створює умови для розвитку і формування особистості, здатної до реалізації власних потенційних можливостей, самостійного прийняття відповідальних рішень в різних життєвих ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою методології і інноваційних технологій є дослідження сучасних педагогів В. Безпалько, Б. Лихачова, М. Кларина, В. Монахома, Г. Селевка. Проблеми педагогічної інноватики розглядали такі вчені як О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, О. Комар, А. Ніколас, О. Пометун, Н. Юсуфбеков, які співвідносили поняття нового у педагогіці з такими характеристиками як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове.

Коучинг, як чинник розкриття потенціалу особистості у різноманітних галузях діяльності досліджували Т. Голві, М. Аткинсон, М. Дуні, С. Беттлі, Д. Уйтмор та ін. Як технологію в освіті розглядали зарубіжні вчені А. Браун, Дж. Джеймсон, К. Колет та вітчизняні Т. Борова, О. Бородієнко, Н. Горук, С. Романова.

Мета статті полягає у вивченні потенціалу використання коучингу, як новітньої, інтерак-

тивної, розвиваючої технології в процесі розвитку професійної компетентності, активізації пізнавальної мотивації студентів, спонуканні до самонавчання та засобу підвищення ефективності педагогічного процесу в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впродовж останніх років термін «коучинг» часто зустрічається у педагогічній літературі та впевнено перекочував з комерційних тренінгових програм в освітній простір. Це зумовлено насамперед адаптацією вищої освіти до потреб її споживачів, намаганням зробити освіту привабливою, гнучкою та доступною, забезпечуючи комфортні умови для професійного становлення і розвитку кожної особистості. Як зазначає С. Романова, коучинг визначають як творче партнерство, що дозволяє реалізувати особистісний і професійний потенціал людини. Коучинг означає наставляти, надихати, тренувати. Завдання тренера-коучера – допомогти людині розвиватися і бути готовою до змін [6, с. 83].

Слово «коуч» – має угорське походження і використовувалося ще в Англії у XVI столітті. Тоді воно означало віз, карету, тобто «те, що швидко доставляє до мети і допомагає рухатися». Пізніше, у другій половині XIX століття англійські студенти почали називати цим терміном приватних репетиторів. У дев'яностих роках XIX століття це поняття увійшло в спортивний лексикон, як назва спортивного тренера, який допомагає задіяти усі внутрішні ресурси і йти до перемоги. Пізніше термін «коучинг» перейшов на означення будь-якої діяльності, пов'язаної з наставництвом, інструктуванням і консультуванням. З 80-х років XX століття коучинг офіційно визнаний у бізнесі. На сьогодні існує приблизно 50 шкіл і біля 500 видів коучингу, починаючи від VIP-коучингу і закінчуючи соціальною роботою. Як окрема професія коучинг сформувався на початку 90-х років XX століття. У США професія коуча офіційно визнана у 2001 році завдяки Міжнародній Федерації Коучів [6, с. 84].

У західних дослідників можна знайти суперечливі визначення того, що називають коучингом (дослівно «тренерство»), завдяки паралельно існуючому терміну «менторинг» (дослівно «наставництво»), з яким коучинг або ототожнюють, або, водночас, протиставляють. Це не дивно, адже термін «коучинг» об'єднав декілька концепцій. За К. Колетт, показовим прикладом можна вважати протиставлення ідеї директивного втручання: у коучингу існують концепції, згідно з якими ті, хто навчаються, повинні, насамперед, оволодіти навичкою самостійно направляти та коригувати своє навчання. З іншого боку, наставництво передбачає визначення чітких цілей та більшу орієнтацію на кар'єрне зростання [7, с. 175].

У контексті вищої освіти коучинг – це технологія, яка вимагає таких відносин викладача із студентами, коли завданням педагога стає організація процесу самостійного пошуку студентами оптимальних рішень та відповідей на питання, що їх цікавлять. За С. Романовою, саме розкриття індивідуальних можливостей студента мусить стати ознакою адаптації вищої школи до нових соціальних та економічних умов. Діяльність сучасного педагога повинна бути спрямованою на створення таких педагогічних умов, за яких студенти активними і відпрацьовували в собі навички самоосвіти, необхідні конкурентоспроможному кваліфікованому спеціалісту сьогодення [6, с. 83]. Як навчальна взаємодія, коучинг за О. Пометун, унеможливує участь студента у «колективному взаємодоповнюючому, базованому на взаємодії всіх його учасників процесі навчального пізнання» [4, с. 19]. Їх спільною ознакою є чітке планування та отримання очікуваного результату навчання, а також стимулюючі інтерактивні методи та прийоми для досягнення результату. К. Колетт вважає, що поняття коучингу треба визначати через такі його характеристики як взаємозв'язок або налаштованість тренера та групи, динаміку, спільність та спрямованість на результат. Зворотний зв'язок є чи не найголовнішим із факторів, адже довіра студентів до коуча та уважність тренера до їхніх потреб створюють умови, за яких студенти не бояться робити помилки та відкрито їх обговорювати як із самим тренером, так і з колегами по навчанню, що, у свою чергу, веде швидкого прогресу для усіх [5, с. 331].

За концепцією Д. Колба, існує чотири стадії циклу навчання за допомогою досвіду: етап конкретного досвіду, етап рефлексивного спостереження, етап абстрактної концептуалізації, етап активного експериментування [3, с. 68].

В освіті «коучинг» застосовується з метою:

- розкриття внутрішнього потенціалу особистості того, хто навчається;
- розвиток особистості студента через зацікавлення в освіті і відповідальне ставлення всіх учасників коучингу.

Для досягнення поставлених цілей, С. Романовою виділено ряд завдань:

- здійснення діагностики і моніторингу освітнього процесу, що дозволяє враховувати і прогнозувати зміни, які відбуваються в результаті застосування інноваційних програм і технологій;
- створення умов, спрямованих на ефективну організацію процесу пошуку студентом шляхів

досягнення важливих для нього цілей і вибору оптимального темпу просування;

- освоєння інноваційних методик і технологій [6, с. 85].

Вченими визначено наступні принципи, якими керується вчитель-наставник в процесі взаємодії з вихованцем:

1. Принцип усвідомлення і відповідальності, що передбачає включення самосвідомості студента, формулювання ним цілей для досягнення результату, прагнення до саморозвитку, вміння знаходити оптимальні шляхи для вирішення завдань.

2. Принцип єдності і взаємодії передбачає, що позитивні результати в одній сфері діяльності приводять до досягнень в інших. Усвідомлення особистісних проблем у взаємостосунках впливає на інші види діяльності.

3. Принцип гнучкості. Формування гнучкості мислення, усвідомлення стереотипів і алгоритмів своєї поведінки. Таким чином, разом з коучем розробляється поетапне формування нової стратегії як особистісного, так і професійного розвитку особистості. Завдяки цьому студенти вірять у свої безмежні можливості і здібності, необхідні їм в подальшій професійній діяльності.

4. Принцип партнерства передбачає комунікативне співробітництво та формування партнерських стосунків між коучем і студентами.

5. Принцип ієрархічності розвитку, який передбачає подолання застарілих стереотипів для подальшої ефективної діяльності [6, с. 84].

В основі коучингу лежить вдосконалення і максимальне ефективне використання особистісних якостей студента. Стимулюючи його до глибокого усвідомлення своїх цілей, ресурсів і обмежень, допомагає визначити напрям професійного розвитку особистості. Проте, студент володіє правом прийняття рішень і несе відповідальність за результат. Педагогічне спілкування у стилі «коучинг» допоможе зрозуміти, чому студенти не змогли виконати завдання, допоможе спланувати дії для знаходження оптимальних шляхів і навчитися вчиняти інакше у майбутньому. Мотивація до співпраці в системі коучинг – це потреба у змінах. Таким чином, алгоритм коучингу – це партнерство, розкриття потенціалу, результат [7, с. 174].

Таким чином, застосування коучингу в педагогічному процесі передбачає:

- системний супровід студента, спрямований на ефективне досягнення важливих для нього цілей в конкретні терміни, в результаті чого у суб'єкта формується гнучкість і адаптивність до змін, здатність швидко і ефективно реагувати в критичних ситуаціях;

- партнерське комунікативне співробітництво, що допомагає добиватися значних результатів у різних сферах життєдіяльності;

- безперервний процес розвитку, вдосконалення, розкриття потенціалу особистості для досягнення максимального результату;

- систему взаємодії з коучем, із самим собою, з навколишнім світом;

- технологію, що дозволяє переміститися із зони проблеми в зону ефективного рішення;

- засіб сприяння, допомоги особистості в пошуку її власних рішень в складній для неї ситуації;

– модель взаємодії суб'єктів, завдяки якій коуч – викладач підвищує рівень мотивації і відповідальності, як у себе, так і у студентів;

– особливе підтримуюче ставлення до студента, згідно з яким він сам досягає своєї мети, сам вирішує проблеми, реалізуючи власні здібності і можливості;

– вид індивідуальної підтримки особистості, що ставить своїм завданням професійне і особистісне зростання, підвищення персональної ефективності;

– спосіб, що складається із наступних кроків: 1) встановлення партнерських взаємостосунків між викладачем і студентами; 2) спільне визначення завдань для досягнення конкретної мети; 3) дослідження проблеми; 4) визначення внутрішніх і зовнішніх перешкод на шляху до результату; 5) вироблення і аналіз можливостей для подолання труднощів у вирішенні проблеми; 6) вибір конкретного варіанту дій і складання плану дій; 7) домовленість про те, що конкретно повинно бути зроблено і у які терміни [7, с. 175].

Розрізняють декілька видів коучингу: індивідуальний, груповий, командний, кар'єрний, корпоративний, бізнес-коучинг, лайф-коучинг, коучинг конфліктів тощо. Незважаючи на різновиди, коучинг дозволяє особистості подивитися на себе з іншого боку, оцінити ситуацію, що склалася, знайти різні способи вирішення проблеми, проаналізувати їх і обрати найоптимальніший, скласти план дій на майбутнє, навчитися контролювати свої дії та активно співпрацювати з іншими [2, с. 77].

Перенесений у навчальне середовище, коучинг забезпечує набір методик для формування важливих самоосвітніх умінь особистості, а саме: виокремлення, аналізу, подолання труднощів і проблем, які виникатимуть у процесі навчання; ефективного спілкування та навчання в колективі, групі, соціальних мережах; організаторських і управлінських умінь; умінь самоаналізу та самомотивації тощо. Усі ці уміння становлять основу самоосвітньої компетенції майбутнього спеціаліста, яка є одним із проявів і показників соціальної та професійної зрілості особистості [6, с. 83].

Зокрема Н. Горук, у структурі самоосвітньої компетенції виокремлено мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний і рефлексивний компоненти. Мотиваційно-ціннісна складова полягає у формуванні свідомого прагнення до особистісного і професійного вдосконалення, готовності до неперервного навчання впродовж життя, розвиток емоційно-вольових механізмів щодо подолання труднощів під час самоосвітньої діяльності. Когнітивний компонент полягає в оволодінні знаннями про самоосвіту, формуванні умінь самостійного пізнавального пошуку. Діяльнісна складова передбачає засвоєння студентами умінь організовувати і регулювати самоосвітню діяльність, а рефлексивна – у формуванні умінь самоаналізу та самокорекції, розвитку умінь самооцінки і самоконтролю своєї пізнавальної діяльності. Застосування технології коучингу дозволяє інтегрувати більшість перелічених вище компонентів, особистість стає мотивованою, усвідомлює важливість поставлених завдань для досягнення особистих цілей; самостійно обирає методи і засоби вирішення за-

вдань, які максимально підходять для виконання поставленої задачі; усвідомлено бере на себе відповідальність за кінцевий результат. В основі коуч-підходу в освіті є уміння викладача формулювати важливі потужні запитання, які сприятимуть визначенню потреб і сподівань студентів, стимулюють мислення, змушують мобілізувати попередні знання і досвід, розкрити потенціал. Такі потужні запитання допомагають проаналізувати проблему всебічно, розвивають інтерес до вивчення [1, с. 100].

Формування умінь самостійного пізнавального пошуку за допомогою коуч-підходу на окремих заняттях полягає у серіях продуманих запитань для визначення цілей і завдань заняття, запитань щодо застосування нового матеріалу на практиці чи у професійній діяльності, стимулюванні пошуку нових ідей і рішень, побудові логічних і причинно-наслідкових зв'язків; пошуку шляхів досягнення поставлених завдань та усвідомлення досягнення запланованого. Традиційними методами коучингу, які доцільно застосовувати на різних стадіях навчального процесу, є вправи на розвиток умінь постановки цілей і стратегічного планування. Вони навчають студентів ставити перед собою завдання і виконувати його. Зокрема, методика SMART тренує уміння ставити чіткі, конкретні, обмежені в часі реалістичні цілі, досягнення яких матиме суттєвий вплив на особисте або професійне життя; цей вплив вимірюється певними конкретними категоріями та узгоджуються із життєвими планами і теперішньою ситуацією студента [1, с. 101].

Відповідно, неодмінною умовою ефективного партнерства є взаємоповага і довіра, а важливими вміннями педагога-коучера – вміння слухати, ставити запитання та забезпечувати зворотний зв'язок. Спілкування у стилі «коучинг» вимагає від педагога щирого зацікавлення студентами і прийняття такими, якими вони є, емоційної компетентності, емпатії як здатності співпереживати, неупередженості, активного і глибокого слухання, професійних знань, технологій і досвіду. Використання бесід і модерованих дискусій вимагає зміни ролі педагога із директивного керівника на помічника, який усвідомлює механізми і динаміку групової роботи, допомагає у досягненні мети, визначеної групою. На думку Н. Горук, для формування умінь самоорганізації і саморегулювання освітньої діяльності студентів, доцільно використовувати традиційну для коучингу чотириступеневу модель GROW, розроблену Дж. Уйтмором [1, с. 101].

Ефективною є також вправа «Зміни перспективу», яка дозволяє побачити і вивчити проблему з різних перспектив. Її мета – навчити студентів розуміти точку зору іншого, побачити проблему очима іншої людини, подивитися на неї «під іншим кутом», щоб дослідити ґрунтовніше. Цей метод можна також порадити студентам для підготовки індивідуальної презентації або доповіді на певну тематику, запропонувавши попередньо «програти» виступ і «побачити» його очима інших: студента-колеги, викладача, стороннього слухача, тощо. Технологію коучингу у вищій школі можна застосовувати у процесі викладання різних дисциплін на практично-семінарських заняттях, для виконання науково-дослідних завдань, кур-

сових і дипломних робіт з метою стимулювання самостійного пізнавального пошуку, прийняття рішень, розвитку незалежності, відповідальності, впевненості у власних можливостях [1, с. 102].

Висновки. Таким чином, важливими умовами формування особистості вихованця у процесі застосування технології коучингу є професійна компетентність викладача і свідоме, мотивоване,

відповідальне ставлення студента. Ця особистісно-орієнтована технологія сприяє формуванню самоосвітньої компетентності особистості, оскільки тренує здатність ефективно діяти і навчатися, усвідомлювати відповідальність, розвиває навички самостійної пізнавальної діяльності, самоуправління і ефективного менеджменту траєкторії власного індивідуального розвитку.

Список літератури:

1. Горук Н.М. Коучинг як ефективна технологія формування самоосвітньої компетентності студентів / Н.М. Горук // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2015. – № 11. – С. 99-104.
2. Долина Н.В., Андреев А.А. Преподаватель как коуч / Н.В. Долина, А.А. Андреев // Высшее образование в России. – 2011. – № 8-9. – С. 73-78.
3. Комар О.А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології: дис. ... д-ра педагогічних наук / О.А. Комар. – Умань: 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/393/1/zastosyvania_interakt.pdf
4. Пометун О.І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання Електронний ресурс / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. – Режим доступу: http://pedagogika.ucoz.ua/knygy/Suchasnyj_urok.pdf
5. Проценко О.С. Коуч-технології у формуванні життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів / О.С. Проценко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 29. – С. 330-334.
6. Романова С.М. Коучінг як нова технологія в професійній освіті / С.М. Романова // Вісник Нац. авіац. ун-ту. Серія: Педагогіка. Психологія. – 2010. – Вип. 3. – С. 83-86.
7. Рудницьких О.В. Коучінг як інтерактивна технологія в освіті / О.В. Рудницьких // Вісник Дніпропетровського у-ту імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. – 2014. – № 2(8). – С. 173-176.

Хмельницькая Е.С.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

КОУЧИНГ КАК СОВРЕМЕННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ УЛУЧШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В статье рассматривается понятие «коучинг», прослеживаются вехи его развития, как интерактивной технологии в образовании, что способствует раскрытию внутреннего потенциала личности в процессе взаимодействия с преподавателем. Исследованы его сущность, цель, задачи и основные принципы, такие как принцип осознания и ответственности, единства и взаимодействия, гибкости, партнерства, иерархичности развития. Рассмотрены возможности внедрения коучинга в педагогический процесс. Определены основные условия взаимодействия преподавателя и воспитанника в стиле «коучинг» и особенности их педагогического общения. Охарактеризовано понятие «коучинг» и «менторинг». Раскрыт алгоритм коучинга, что предполагает партнерство, раскрытие потенциала, результат. Определено несколько видов коучинга (индивидуальный, групповой, командный, карьерный рост, корпоративный, бизнес-коучинг, лайф-коучинг, коучинг конфликтов и т.п.) и выделены мотивационно-ценностный, когнитивный, операционно-деятельностный и рефлексивный компоненты. Охарактеризованы особенности применения технологии коучинга в высшей школе в процессе преподавания учебных дисциплин на практических и семинарских занятиях, для выполнения научно-исследовательских заданий, курсовых и дипломных работ с целью стимулирования самостоятельного познавательного поиска, принятия решений, развития ответственности, уверенности в собственных возможностях.

Ключевые слова: образование, личность, коучинг, менторинг, интерактивные технологии.

Khmelnyska O.S.

Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University

COACHING – AS MODERN TECHNOLOGY OF IMPROVEMENT OF EFFICIENCY PROCESS OF EDUCATING

Summary

The article discusses the concept of «coaching», traced the milestones in his development as interactive technologies in education, thus contributing to the internal potential of personality in the process of interaction with the teacher. Investigated its essence, purpose, objectives and basic principles such as the principle of awareness and responsibility, unity and cooperation, flexibility, partnership, hierarchy development. The possibilities of introducing coaching into the learning process. Defines the basic conditions of interaction of the teacher and the pupil in the style of «coaching» and especially their pedagogical communication. Characterized by the concept of «coaching» and «mentoring». The disclosed algorithm of coaching, which involves a partnership, a disclosure of the potential result. There are several types of coaching (individual, group, team, career, corporate, business coaching, life coaching, coaching conflicts, etc.) and a dedicated motivational-valuable, cognitive, operational-active and reflective components. The feature of technology application of coaching in high school in the process of teaching in practical lessons and seminars, to perform scientific research tasks, course and diploma works to encourage independent cognitive search, decision making, development of responsibility, confidence in their own ability.

Keywords: education, personality, coaching, mentoring, interactive technologies.